

รำสวดคณะครูสาคร ประจง อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง
RUM SUAD OF KRU SAKHON PRAJONG TROUPE
FROM BAN KHAI DISTRICT IN RAYONG PROVINCE

อนุวัฒน์ บิสสุรี*
ข้าคม พรประสิทธิ์**

บทคัดย่อ

รำสวดเป็นการแสดงพื้นบ้านที่พัฒนารูปแบบมาจากการสวดพระมาลัย และการสวดคฤหัสถ์ มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นการแสดงพื้นบ้านที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในจังหวัดระยอง ใช้แสดงเฉพาะงานอวมงคล มุ่งเน้นสร้างสรรค์อารมณ์ให้เจ้าภาพและผู้มาร่วมงานได้คลายความโศกเศร้า

การแสดงรำสวดคณะครูสาคร ประจง พบว่าเป็นคณะเดียวในอำเภอบ้านค่ายที่มีการสืบทอดและรับงานแสดงจนถึงปัจจุบัน รำสวดมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นคือ การนำบทสวดกับบทร้องในวรรณคดีหรือบทร้องที่ประพันธ์ขึ้นใหม่มาใส่เป็นทำนองให้มีสีสันในการร้อง ผสมกับใส่เครื่องดนตรีกำกับจังหวะได้แก่ โทน ฉิ่ง กรับมากกว่า 2 คู่ เพิ่มอารมณ์ในการแสดง รำสวดมีความสนุกสนานมากยิ่งขึ้น ทำนองที่นำมาใช้ในการร้องรำสวดเป็นทำนองที่มาจากเพลงไทย การตัดทำนองให้สั้นลงและเปลี่ยนบันไดเสียงของทำนองเพลงและตัดบทร้องในวรรณคดีโดยการแทรกภาษาท้องถิ่นในบางคำเพื่อให้เหมาะสมกับนักร้องในวงดนตรีรำสวด มีวิธีการร่ายรำที่ท่าทางไปตามบทร้อง ผู้รำต้องสามารถร้องและรำไปด้วย กระสวนจังหวะพบทั้งหมด 38 กระสวนสามารถจำแนกได้ 3 ประเภท ประเภทที่ 1 กระสวนที่พบมากที่สุดมีลักษณะกระสวนลงตรงตามจังหวะ พบการใช้ในการขึ้นต้นเพลงกลางเพลงและลงจบเพลง ประเภทที่ 2 กระสวนทั่วไป มีลักษณะกระสวนลงตรงตามจังหวะ ลักจังหวะ และกระสวนเว้นว่าง ประเภทที่ 3 กระสวนที่พบน้อยที่สุดมีลักษณะกระสวนลงตรงตามจังหวะและลักจังหวะ

คำสำคัญ: รำสวด / สวดพระมาลัย / สวดคฤหัสถ์ / การแสดงพื้นบ้านภาคตะวันออก / งานอวมงคล / คณะครูสาคร ประจง

Abstract

The Rum Suad or the Chanting Dance is a folk performance that was developed from the Phra Malai Chanting or the Kharuehat Chanting, which dates back to the Ayutthaya Period. This folk performance is related to the way of life of people in Rayong Province. It is strictly performed at times of unfortunate events with the aim of granting the hosts and guests relief from grief, much like a dirge.

The research has found that the Khru Sakhon Prachong Dance Troupe is the only troupe in Ban Khai District that has perpetuated this kind of folk performance. The unique characteristic of this kind of chanting dance is that the chanting texts, the songs taken from literature and the newly composed songs are put to new melodies to make the chanting more colourful and are accompanied by more than two sets of musical instruments that control the chanting rhythm—one-faced drums, cymbals and wooden clappers, which make the performance livelier. The melodies of the chanting are from Thai songs which have been abbreviated and their musical scales changed. Some of the lyrics taken from literature are deleted and replaced by dialects that make them more appropriate for singers in a chanting dance troupe. The dance movements are created in accordance with the songs and the performers must sing and dance simultaneously. The research has discovered 38 rhythmic patterns, which can be classified into 3 types. The first type, which is most frequent, is a rhythmic pattern whose rhythms stress regular beats. This pattern is used at the beginning, in the middle and at the end of a song. The second type is a general rhythmic pattern whose rhythms stress irregular beats. The third type—the omitted rhythmic pattern, which is the least employed, is a combination of the first rhythmic pattern and the second rhythmic pattern.

Keywords: The Rum Suad or the Chanting Dance / the Phra Malai Chanting / the Khareuhath Chanting / folk performance in the Eastern Region / unfortunate events / Khru Sakhon Prachong Dance Troupe

* นิสิตระดับปริญญาโทบัณฑิต หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางค์ไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, anuwat.j18@hotmail.com

** รองศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

pkumkom@yahoo.com

บทนำ

จังหวัดระยอง เป็นจังหวัดหนึ่งที่ตั้งอยู่ทางภาคตะวันออกของประเทศไทยที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ ด้านยุทธศาสตร์ และมีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก ผู้คนมีวิถีชีวิตและประเพณีวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาหลายช่วงชีวิตคน การแสดงพื้นบ้านของจังหวัดระยองที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เป็นการร้องเล่นกันที่มีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม ความเชื่อ ความเคารพศรัทธา ทั้งยังเป็นการร้องเล่นกันเพื่อความบันเทิง สนุกสนานในงานเทศกาลต่าง ๆ ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำร่วมกันระหว่างหมู่บ้าน ชุมชน การแสดงพื้นบ้านในจังหวัดมีรูปแบบที่มีการพัฒนา ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปตลอดกาลเวลา มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่และสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

รำสวด เป็นมรดกภูมิปัญญาพื้นบ้านของคนในภาคตะวันออก ซึ่งเป็นการแสดงที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่กระจายไปทั่วในภูมิภาคนี้ และมีความสอดคล้องกับความเชื่อในชีวิตหลังความตาย โดยการนำทำนองดนตรีและการขับร้องมาบรรเลง บทที่นำมาร้องในเริ่มแรกคือบทสวดของพระมาลัยและต่อมาก็ได้ประพันธ์บทร้องให้เป็นเรื่องราวตามวรรณคดีต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความบันเทิงและผ่อนคลายความโศกเศร้าของญาติและผู้ที่มีส่วนร่วมงาน ดังที่ ข้าคม พรประสิทธิ์ ได้อธิบายถึงการรำสวดว่า

รำสวด เป็นวัฒนธรรมการบรรเลงสำหรับงานอวมงคลของภาคตะวันออก เป็นศิลปะที่วิวัฒนาการมาจากการสวดพระมาลัยโดยพระสงฆ์ ต่อมามีการสวดโดยฆราวาสเรียกว่าการสวดคฤหัสถ์ และพัฒนามาเป็นการรำสวดซึ่งดำเนินการเป็นคณะและมีการรับงานไปแสดงให้เกิดความครึกครื้นในงานอวมงคล (ข้าคม พรประสิทธิ์ 2551:142)

รำสวดในจังหวัดระยองนั้นนับวันยิ่งจะสูญหายตามกระแสโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ความนิยมของเพลงพื้นบ้านได้ถดถอยลงจากอดีต จึงทำให้บางคณะที่เคยมีวงดนตรีการเล่นรำสวดต้องยุบตัวลงไป แยกย้ายกันไปทำอาชีพอื่น ๆ และด้วยการไม่มีผู้สืบทอดให้การแสดงนี้ยังคงอยู่ จึงเป็นสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้การเล่นรำสวดในจังหวัดระยองนั้นมีผู้สืบทอดน้อยมาก ด้วยเหตุผลของการเปลี่ยนแปลงและความต้องการของผู้บริโภคในปัจจุบันนี้การแสดงรำสวดตามคณะต่าง ๆ ที่ยังคงอยู่ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการเล่นที่มุ่งเน้นลีลาในการรำรำประดับประดาด้วยเครื่องแต่งกายที่เป็นชุดเครื่องพระนาง โดยนางรำไม่จำเป็นต้องร้องเอง มีนักดนตรีทั้งร้องและบรรเลงให้ บทเพลงที่ใช้ในปัจจุบันก็มีบทเพลงที่ร่วมสมัย เช่น บทเพลงลูกทุ่ง เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป โดยในปัจจุบันการแสดงรำสวดของอำเภอบ้านค่ายนั้น ที่ยังคงยึดถือตามหลักการเล่นแบบโบราณที่สืบทอดกันมาจากอดีตและคงรักษาสืบทอดไว้คือคณะของครูสาคร ประจง มีรูปแบบที่ผสมผสานความเป็นยุคอดีตของการสวดพระมาลัย การสวดคฤหัสถ์ และเปลี่ยนมาเป็นการสวดแบบบทละครในวรรณคดีซึ่งยังอนุรักษ์และรักษาตามแบบดั้งเดิม มีลำดับขั้นตอนที่สืบทอดกันมาในทางปฏิบัติก่อนการแสดงเข้าสู่การแสดงและจบการแสดง ในการแสดงของคณะนี้ยังมีเอกลักษณ์ในการบรรเลงทั้งคินจนถึงรุ่งเช้า ซึ่งคณะอื่น ๆ ในปัจจุบัน จะแสดงจนถึงเวลาประมาณเที่ยงคืน

ผู้วิจัยจึงได้เล็งเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งคณะรำสวดครูสาคร ประจง อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง ยังไม่มีผู้สืบทอดและเล็งเห็นความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านนี้ และเพื่อเป็นการสืบสานการแสดงพื้นบ้านที่เป็นมรดกทางด้านภูมิปัญญาและเอกลักษณ์ของคนในภาคตะวันออก ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาเรื่องรำสวด อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและบริบทที่เกี่ยวข้องในการแสดงรำสวดตลอดจนการสืบทอดรำสวดของคณะอำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยองไว้เป็นลายลักษณ์อักษรให้กับอนุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้และสืบทอดต่อไป

วัตถุประสงค์และขอบเขตของงานวิจัย

1. ศึกษาประวัติความเป็นมา เครื่องดนตรี วิธีการบรรเลงของการแสดงรำสวด คณะครูสาคร ประจักษ์ อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง
2. ศึกษาลักษณะเฉพาะของกระสวนจันทะกับทำนองการร้องรำสวดคณะครูสาคร ประจักษ์ อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเรื่อง “รำสวดคณะครูสาคร ประจักษ์ อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และการเขียนงานวิจัยในรูปแบบของการพรรณนาวิเคราะห์ที่มีขั้นตอนและวิธีการศึกษาดังต่อไปนี้

1. ขั้นที่ 1 การเตรียมการรวบรวมข้อมูล

- 1.1 สัมภาษณ์ บันทึกการแสดงรำสวด คณะครูสาคร ประจักษ์
- 1.2 ทำการบันทึกโน้ตและตรวจสอบความถูกต้อง
- 1.3 รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยโดยแบ่งประเภทข้อมูลดังนี้
 - ข้อมูลด้านเอกสาร
 - ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

2. ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อเตรียมการและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการวิเคราะห์การแสดงรำสวดคณะครูสาคร ประจักษ์ เป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงนำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่และทำการวิเคราะห์ ในประเด็นดังต่อไปนี้

2.1 การวิเคราะห์ข้อมูลในบริบทที่เกี่ยวข้องกับการแสดงรำสวด

- 2.1.1 ประวัติความเป็นมาของจังหวัดระยอง
- 2.1.2 ประวัติและวิวัฒนาการรำสวดในจังหวัดระยอง
 - สวดพระมาลัย
 - สวดคฤหัสถ์
 - รำสวด
- 2.1.3 คณะการแสดงรำสวดในภาคตะวันออก
- 2.1.4 ประวัติการก่อตั้งรำสวดคณะครูสาคร ประจักษ์ อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง
- 2.1.5 องค์ประกอบของการแสดงรำสวดคณะครูสาคร ประจักษ์ อำเภอบ้านค่าย

จังหวัดระยอง

- บทร้อง
- เครื่องดนตรี
- นักดนตรี

2.1.6 พิธีกรรมความเชื่อการแสดงรำสวด

2.1.7 ความสัมพันธ์ในชุมชนกับการแสดงรำสวด

- ค่านิยมในการแสดงรำสวดจากอดีตถึงปัจจุบัน
- แนวทางในการอนุรักษ์และสืบทอดรำสวดคณะครูสาคร ประจักษ์

2.2 การวิเคราะห์ดนตรีประกอบการแสดงรำสวดคณะครูสาคร ประจักษ์ อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยองในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกเพลงโดยได้ให้สมาชิกภายในวงดนตรีรำสวดคณะครูสาคร ประจักษ์ ร่วมกันลงมติเป็นผู้คัดเลือกบทเพลงสำคัญในแต่ละลำดับขั้นตอนของการแสดง หมายความว่าในทุกครั้งวารสารศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย -110- ปีที่ 3, ฉบับที่ 2, หน้า 108-117

ดนตรีที่สามารถนำไปเป็นรายได้เสริม จึงทำให้วงดนตรีและสมาชิกมีรายได้จากการแสดงแต่ไม่ได้มีมูลค่ามากมายเมื่อเทียบกับการแสดงอื่น ๆ เช่น ลิเก ในยุคที่ 2 เป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอัตราค่าจ้างตามสภาวะเศรษฐกิจของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป จึงทำให้ปลายยุคที่ 2 นั้นมีการจ้างให้ไปแสดงน้อยลง ในยุคที่ 3 คือยุคปัจจุบันหลังจากที่ครูสาคร ประจง ได้ถึงแก่กรรมลง ทำให้วงดนตรีชาติเสาสหลักในการแสดง นางต่อม ประจง ผู้เป็นภรรยาของครูสาคร ประจง และเป็นสมาชิกในวง ได้มอบหมายหน้าที่ให้นางสุจินต์ ทับทิมรัตน์ และนายสิน บุญประเสริฐ เป็นหัวหน้ารำสวดคณะครูสาคร ประจง ยุคนี้เป็นยุคที่มีงานน้อยลงกว่ายุคแรกและยุคที่ 2 เป็นอย่างมากเพราะด้วยเศรษฐกิจและความเชื่อในพิธีกรรมของคนรุ่นใหม่มีแนวคิดและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป การให้ความสำคัญและความจำเป็นของการจ้างวงดนตรีรำสวดมาแสดงในงานอวมงคลนั้นก็ได้รับความนิยมน้อยลง เพราะคนส่วนใหญ่ในสังคมปัจจุบันมองว่าการเล่นรำสวดมีค่าใช้จ่ายและสิ้นเปลืองในการจัดงาน ผนวกกับเป็นยุคที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีและวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามามีบทบาทในสังคมมากยิ่งขึ้น ผู้ที่จะสืบทอดก็ไม่มีผู้ที่สนใจจริง จึงทำให้วงดนตรีประสบปัญหาการสืบทอดการแสดงรำสวดคณะครูสาคร ประจง

ภาพที่ 1 ครูสาคร ประจง
ผู้ก่อตั้งรำสวดคณะครูสาคร ประจง อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง
ที่มา: ผู้วิจัย, 10 ธันวาคม 2558

บทเพลงที่ใช้ในการแสดงรำสวดของคณะครูสาคร ประจง พบว่าการแสดงรำสวดมีการทำนองเพลงพบการใช้เพลง 2 ประเภท ดังนี้ ประเภทแรก คือ เพลงที่ใช้เฉพาะในการแสดงรำสวด ได้แก่ เพลงไหว้พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ เพลงลำไ้หัวครู เพลงสังข์ทอง เพลงพิศมัย เพลงชาละวัน เพลงลำซัยเซซ เพลงมูญน้อย เพลงไอ้พระจันทร์วันเพ็ญ เพลงสาธิตาป่าชะอม เพลงลำอิ้สุวรรณกัญ และเพลงขึ้นลำแม่บัวประเภทที่สอง เพลงที่มีทำนองมาจากเพลงไทยเดิม มีการใช้ 2 ลักษณะ ลักษณะแรก ใช้ทำนองเดิมอย่างเคร่งครัด ได้แก่ เพลงท้าวตะผาดใช้ทำนองเพลงลาวเจ้าชู เพลงพลายงามเศร้าใช้ทำนองเพลงแขกหนึ่ง ลักษณะที่สอง ใช้ทำนองโดยการปรับปรุงหรือดัดทอนทำนอง เพลงรำหน้าศพ เพลงลำขอขมาศพ และเพลงเปิดพระโกฏิัดดทอนทำนองจากเพลงมะตะแบ เพลงลำเดียวกับพระอภัยมณีเปลี่ยนทำนองปรับปรุงและดัดทอนทำนองจากเพลงพราหมณ์ตีนน้ำเต้า เพลงลำบูชะขันดัดทอนทำนองจากเพลงแขกยี่นก เพลงสาธิตาแก้วเพิ่มเติมทำนองจากเพลงสาธิตาแก้ว เพลงลำเข้ามิดสุดท้ายลาซึ่งดัดทอนทำนองจากเพลงลาวแพนน้อย เพลงลำ กอ ไก่ ปรับปรุงทำนองจากเพลงเขมรอมตุ๊ก เพลงนกเอี้ยงเต่านาใช้เฉพาะท่อน 2

กลุ่มเสียงปัญจมูล เพลงที่ใช้การแสดงรำสวดพบการใช้กลุ่มเสียงปัญจมูล 2 ประเภท ดังนี้ประเภทแรกใช้กลุ่มเสียงปัญจมูลเดียว คือกลุ่มเสียง เรมีฟาลาที ได้แก่ เพลงไหว้พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ เพลงลำไ้หัวครู เพลงรำหน้าศพ เพลงลำขอขมาศพ เพลงท้าวตะผาด เพลงสังข์ทอง เพลงลำบูชะขัน เพลงพิศมัย เพลง

ลำซัยเซซ เพลงสาธิตาแก้ว เพลงไอ้พระจันทร์วันเพ็ญ เพลงสาธิตาป่าชะอม เพลงลำอีสุพรรณกำภู เพลงลำ กอ
ไก่อ เพลงนกเอี้ยงเต่านา เพลงเปิดพระโกฏี เพลงลำเข้ามิดสุดท้ายลา ประเภทที่สองใช้กลุ่มเสียงปัญจมูล 2 – 3
กลุ่มเสียงปัญจมูล ได้แก่ เพลงพलयางมเสร์้า เพลงพิศมัย เพลงมูณีน้อย เพลงลีโลเลียน (โคก) เพลงขึ้นลำแม่
บัว

จังหวะฉิ่งและหน้าทับ จังหวะพบการใช้ 2 อัตรา คืออัตราจังหวะสองชั้นและอัตราจังหวะชั้นเดียว
โดยอัตราจังหวะสองชั้นพบการใช้ในเพลงที่มีอารมณ์กลาง ๆ และอารมณ์ในทางโศกเศร้า ส่วนอัตราจังหวะชั้น
เดียวใช้กับเพลงที่มีอารมณ์สนุกสนาน ส่วนจังหวะหน้าทับพบเพียงหน้าทับเดียวใช้กับทุกเพลง มีความยาว
เพียง 2 ห้องโน้ตไทย ถือเป็นหน้าทับของการแสดงรำสวดโดยเฉพาะ

ลักษณะการร้องรับส่งดำเนินอย่างดนตรีไทย พบการใช้ 2 ประเภท ดังนี้ ประเภทแรก ทำนองร้อง
ปกติและทำนองร้องรับอย่างดนตรีมีความสัมพันธ์กันทั้งจำนวนความยาวของหน้าทับและลูกตก ได้แก่ เพลงลำ
ไหว้ครู เพลงรำหน้าศพ เพลงลำขอขมาศพ เพลงท้าวตะผาด เพลงพलयางมเสร์้า เพลงสังข์ทอง เพลงลำ
บุษะชั้น เพลงมูณีน้อย เพลงไอ้พระจันทร์วันเพ็ญ เพลงลำอีสุพรรณกำภู เพลงนกเอี้ยงเต่านา เพลงลีโลเลียน
(โคก) เพลงขึ้นลำแม่บัว ประเภทที่สอง ทำนองร้องปกติและทำนองร้องรับอย่างดนตรีไม่มีความสัมพันธ์กัน
ได้แก่ เพลงลำเดียวกับพระอภัยมณีเปลี่ยนทำนอง เพลงลำไชยเชษฐ์ เพลงลำเข้ามิดสุดท้ายลา

ลักษณะการร้องพบการซ้ำทำนองเดิมและกระสวนเดิม โดยไม่มีการเปลี่ยนทำนองแต่อย่างใด
พบการใช้ในทุกเพลง แม้ว่าเพลงดังกล่าวจะร้องก็เกี่ยวกับตาม ถือเป็นลักษณะเด่นของการร้องรำสวดคณะนี้
ทำนองร้องบางช่วงมีวิธีการร้องที่บังคับ ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงทำนองหรือวิธีร้องได้แต่อย่างใดถึงแม้จะร้องก็
เกี่ยวกับตาม พบการใช้ในทุกเพลง ยกเว้นเพลงลำบุษะชั้น เพลงลำไชยเชษฐ์ และเพลงลำ กอ ไก่อ

วิธีการแบ่งคำร้องเฉพาะตัว ทำนองเพลงที่นำมาจากดนตรีไทย เมื่อนำมาใช้ในการแสดงรำสวดแล้วมี
วิธีการแบ่งคำร้องเป็นลักษณะของตนเองแตกต่างจากการร้องในดนตรีไทย พบการใช้ในเพลงพलयางมเสร์้า
(ทำนองเพลงแขกหนัง) เพลงลำเดียวกับพระอภัยมณีเปลี่ยนทำนอง (เพลงพราหมณ์ตีดน้ำเต้า) และเพลงนก
เอี้ยงเต่านา (ทำนองเพลงเขมรเอวบาง) มีการร้องซ้ำคำแต่เปลี่ยนทำนอง พบการใช้เฉพาะในเพลงมูณีน้อย
และเพลงชาละวันมีการร้องคำสร้อย แทรกอยู่ในทำนองร้อง โดยคำสร้อยดังกล่าวไม่ได้มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับ
ทำนองเพลงแต่อย่างใด พบการใช้เฉพาะในเพลงชาละวัน และเพลงพิศมัยมีการร้องท่อนสร้อย มีลักษณะคล้าย
กับการร้องคำสร้อย แต่ท่อนสร้อยจะแทรกอยู่ระหว่างท่อนหรือแทรกอยู่ระหว่างการร้องทำนองปกติกับการ
ร้องทำนองอย่างดนตรี พบการใช้เฉพาะในเพลงไอ้พระจันทร์วันเพ็ญ และเพลงนกเอี้ยงเต่านาคำร้อง 1 พยางค์
แต่ผันเสียง 3 - 4 ครั้ง ในการร้อง 1 ครั้ง มีการผันเสียงถึง 3 - 4 ครั้ง พบการใช้ในเพลงท้าวตะผาด และเพลง
สาธิตาป่าชะอม

กระสวนจังหวะพบการใช้จำนวนทั้งสิ้น 38 กระสวนเมื่อนำกระสวนทั้งหมดมาจำแนกสามารถแบ่งได้
3 ประเภท ประเภทที่ 1 กระสวนที่พบมากที่สุด ได้แก่กระสวนที่ 1 พบการใช้จำนวน 42 ครั้ง ประเภทที่ 2
กระสวนที่พบทั่วไป ได้แก่กระสวนที่ 2 พบการใช้จำนวน 37 ครั้ง กระสวนที่ 3 พบการใช้จำนวน 26 ครั้ง
กระสวนที่ 4 พบการใช้จำนวน 23 ครั้ง กระสวนที่ 5 พบการใช้จำนวน 20 ครั้ง กระสวนที่ 6 พบการใช้จำนวน
15 ครั้ง กระสวนที่ 7 พบการใช้จำนวน 14 ครั้ง กระสวนที่ 8 - 10 พบการใช้จำนวนละ 11 ครั้ง กระสวนที่
11 พบการใช้จำนวน 8 ครั้ง กระสวนที่ 12 - 14 พบการใช้จำนวนละ 7 ครั้ง กระสวนที่ 15 - 17 พบการใช้
จำนวนละ 6 ครั้ง กระสวนที่ 18 - 19 พบการใช้จำนวนละ 5 ครั้ง กระสวนที่ 20 - 24 พบการใช้จำนวนละ
4 ครั้ง กระสวนที่ 25 - 30 พบการใช้จำนวน 3 ครั้ง กระสวนที่ 31 - 35 พบการใช้จำนวนละ 2 ครั้ง และ
ประเภทที่ 3 กระสวนเฉพาะ ได้แก่ กระสวนที่ 36 - 38 พบการใช้จำนวนละ 1 ครั้ง มีลักษณะการใช้ 3 แบบที่
1 มีลักษณะกระสวนลงตรงตามจังหวะ พบการใช้ในการขึ้นต้นเพลงกลางเพลงและลงจบเพลง แบบที่ 2

มีลักษณะกระสวนลงตรงตามจังหวะ ลักจังหวะ และกระสวนเว้นว่าง แบบที่ 3 มีลักษณะกระสวนลงตรงตามจังหวะและลักจังหวะซึ่งพบน้อยที่สุดในการขับร้องและบรรเลงดนตรีรำสวด

ผลสรุปการดำเนินการวิเคราะห์ / อภิปรายผล

จากการดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลการแสดงรำสวดคณะครูสาคร ประจง พบว่าการร้องรำสวดมีความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะคือการใช้บทสวดมาร้องให้เข้ากับทำนองเพลงไทยและการนำบทละครจากวรรณคดีหรือจากเรื่องราวต่าง ๆ มาถ่ายทอดทั้งที่ประพันธ์ขึ้นใหม่และปรับเปลี่ยนบทร้อง ยังคงไว้ซึ่งทำนองเพลงเป็นเพลงไทยประกอบด้วยทั้งหมด 9 เพลง ได้แก่ เพลงท้าวตะผาดจากเพลงลาวเจ้าชู เพลงพลายงามเศร้าจากเพลงแขกหนึ่ง เพลงรำหน้า เพลงขอขมาศพ และเพลงเปิดพระโกฏิจากเพลงมะตะแบ เพลงลำเดียวกับพระอภัยมณีเปลี่ยนทำนองจากเพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้า เพลงลำบูชะขันจากเพลงแขกยี่นก เพลงสาธิตาแก้วจากเพลงสาธิตาแก้ว และเพลงลำเข้ามิดสุดท้ายจากเพลงลาวแพนน้อย เพลงลำกอไถ่จากเพลงเขมรอมตัก เพลงนกเอี้ยงเต่านาจากเพลงเขมรอเวบาง ทั้งหมดเป็นเพลงบังคับทาง

เพลงไทยที่นำมาใช้กับการแสดงรำสวดมีการตกแต่งสำนวน 2 รูปแบบแรกมีการตัดทำนองให้สั้นลง การตัดทำนองและบทร้องให้สั้นลงนั้นพบว่านักร้องนักดนตรีสามารถตัดทำนองลงจบและตัดบทร้องให้สั้นลงได้นั้นเป็นผู้ขึ้นเพลงหรือร้องนำโดยส่วนมากคนร้องนำจะเป็นผู้ที่ตีกลองหรือโทนไปด้วยจึงทำสัญญาณโดยการตีกลองลงจังหวะท้ายห้องของเพลงบทร้องในวรรคนั้นจะเป็นที่ทราบกันว่าให้ร้องเพียงเท่านี้ การแสดงชนิดนี้ไม่มีแบบแผนของการบรรเลงที่ตายตัวจะไม่ยึดถือว่าต้องครบหน้าทับหรือต้องครบบทแต่ต้องให้ลงท้ายวรรคของการร้องเท่านั้นจะลงวรรคหน้าของบทร้องไม่ได้ ไม่มีการทอดเสียงลงแต่จะใช้จังหวะกลองเป็นจังหวะลงจบและรูปแบบที่ 2 มีการเปลี่ยนบันไดเสียงให้เข้ากับนักร้องเนื่องจากการเล่นรำสวดไม่มีเครื่องดนตรีดำเนินทำนองมีแต่เครื่องดนตรีกำกับจังหวะจึงทำให้การเล่นรำสวดมีการยืดหยุ่นไปตามเสียงของนักร้อง

ศิลปะการแสดงรำสวดพบลักษณะของความสนุกสนาน เนื่องจากศิลปะการรำสวดเป็นพิธีกรรมการแสดงในงานอวมงคลจึงเป็นงานที่มีแต่ความโศกเศร้าเสียใจ การแสดงชนิดนี้จึงเป็นสิ่งที่สามารถสะท้อนความเป็นคนไทยที่รักสนุกมีความโอบอ้อมอารี เห็นใจซึ่งกันและกันการแสดงชนิดนี้จึงทำให้บรรยากาศภายในงานมีความสนุกสนานครื้นเครงเพื่อให้เจ้าภาพและผู้ที่มาในงานได้คลายความโศกเศร้า วิธีการที่พบจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ส่งผลให้การแสดงชนิดนี้มีความสนุกสนานมากขึ้นมีดังนี้ รูปแบบแรกมีการใส่เครื่องกำกับจังหวะเข้ามาในการร้องแทนการปรบมือ เครื่องดนตรีกำกับจังหวะประกอบด้วย กลองหรือโทน 1 ใบ ฉิ่ง 1 คู่ และกรับตามจำนวนคนร้องซึ่งมีมากกว่า 2 คู่ ขึ้นไป รูปแบบที่สองมีการตกแต่งเปลี่ยนอัตราจังหวะเพลงจากเพลงไทยอัตราจังหวะสองชั้นนำมาใช้ในการแสดงรำสวดปรับให้ฉิ่งตีอัตราจังหวะชั้นเดียวทั้งหมด 3 เพลง ได้แก่ เพลงท้าวตะผาด เพลงลำกอไถ่ และเพลงลำเข้ามิดสุดท้ายลา ทั้งหมดเดิมเป็นอัตราสองชั้น ในรำสวดเปลี่ยนเป็นชั้นเดียวเพื่อความสนุกสนาน กระชับ และเข้าใจมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 2 นักดนตรีรำสวดขับร้องและบรรเลงกล่อมงานตลอดคืน
ที่มา: ผู้วิจัย, 10 ธันวาคม 2558

การแสดงรำสวดกับชุมชนความโดดเด่นของการแสดงรำสวดเป็นที่ทราบกันดีว่าเป็นการแสดงที่ใช้เฉพาะในงานอวมงคลจะไม่นิยมนำมาเล่นในงานประเภทอื่น ๆ โดยเด็ดขาด จึงทำให้ศิลปะการแสดงชนิดนี้เป็นพิธีกรรมที่ในอดีตนั้นเคยเป็นประเพณีที่คนในชุมชนอำเภอบ้านค่ายยึดถือปฏิบัติให้มีการแสดงชนิดนี้ทุกครั้งเมื่อมีงานบำเพ็ญกุศลผู้วายชนม์ จึงทำให้การแสดงรำสวดเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เข้าไปอยู่ในวิถีชีวิตของคนจังหวัดระยอง แต่ด้วยยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้การแสดงชนิดนี้ไม่ได้รับความนิยมและไม่ได้มีข้อระบุดตามความเชื่อของคนในสมัยก่อน การจ้างให้ไปแสดงนั้นก็ลดน้อยลง ผู้ที่จะมาสืบทอดก็หาได้ยากเพราะปัจจัยรอบข้างและสภาพแวดล้อมของสังคมที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว

จากการลงพื้นที่สำหรับค่าใช้จ่ายในครอบครัวของผู้แสดงรำสวดนั้นพบว่าการเล่นรำสวดในการแสดงตามงานต่าง ๆ นั้นค่าตัวของนักร้องนักดนตรีในปัจจุบันนี้มีค่าตัวต่อคืนไม่เกินคนละ 500 บาท ซึ่งการแสดงรำสวดก็ไม่ได้มีการจ้างทุกคืนเดือนละประมาณ 2 – 3 ครั้งหรือขึ้นอยู่กับการจ้างของเจ้าภาพให้ไปงานนั้น จึงทำให้การแสดงรำสวดไม่ได้เป็นอาชีพหลักของคนในวงมาตั้งแต่อดีตแต่ด้วยใจรักและการชื่นชอบในการแสดงชนิดนี้จึงทำให้การแสดงรำสวดมีสืบทอดมาเป็นรุ่นที่ 3 นี้ของคณะครูสาคร ประจง

ด้านการสืบทอดการแสดงรำสวดคณะครูสาคร ประจง เป็นคณะเดียวที่ยังมีการแสดงรำสวดอยู่ในอำเภอบ้านค่ายจังหวัดระยองซึ่งในปัจจุบันพบว่าผู้ที่เป็นนักร้องนักดนตรีของวงนั้นมีด้วยกัน 6 คนที่สามารถถ่ายทอดความรู้ให้ได้ แต่ทั้ง 6 คนนั้นก็มียุมากกว่า 60 ปีขึ้นไปจนถึงมากที่สุดอายุ 82 ปี จึงทำให้ในวันยังนานเข้าถ้าไม่มีผู้มาสืบทอดการแสดงชนิดนี้ก็หายไปพร้อมกับสมาชิกในวงที่วันยังสูงอายุมากขึ้น สมาชิกในวงมีความเป็นห่วงและหวังว่าอยากให้หน่วยงานราชการเข้ามาช่วยในการอนุรักษ์ฟื้นฟูให้บรรจู่เข้าไปในหลักสูตรการเรียนการสอนท้องถิ่นของอำเภอบ้านค่าย ทางวงดนตรีได้ฝากความหวังไว้กับหลานชายทั้ง 2 ของนางสุจินต์ ทับทิมรัตน์ หัวหน้าวงคนปัจจุบัน ที่มีลักษณะในการชอบร้องและรำตาม แต่ทั้งหมดนั้นทางคณะก็ต้องพิจารณาต่อไปว่าในอนาคตว่าเยาวชนทั้ง 2 คนยังจะมีความชื่นชอบเหมือนตอนนี้หรือไม่ เพราะด้วยกระแสวัฒนธรรมต่างชาติที่เข้ามามีบทบาทอย่างยิ่งต่อวิถีชีวิตเยาวชนในปัจจุบันอาจส่งผลให้ผู้สืบทอดรุ่นใหม่และเยาวชนในท้องถิ่นมีเลือนมรดกภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในศิลปะการแสดงชนิดนี้ นางสุจินต์ ทับทิมรัตน์มีความหวังในศิลปวัฒนธรรมการเล่นรำสวดนี้อาจจะสูญหายไปหรือมีการปรับเปลี่ยนไปจากเดิมจึงอยากให้หน่วยงานมาดูแล ดังที่นางสุจินต์ ได้กล่าวว่า

นับวันยิ่งจะสูญหายไปและไม่มีคนสืบสาน หมดรุ่นพวกป้าก็หมดก็อยากให้
หน่วยงานราชการ โรงเรียน อบต. เข้ามาฟื้นฟู มาช่วยเหลือให้การแสดงรำสวดนี้คงอยู่
สืบไป ป้ายินดีมาก ๆ ที่จะเผยแพร่ความรู้เพื่อให้ได้กรุ่นใหม่ได้สืบทอดไปเป็นอาชีพเสริมได้
นะ เด็กเดี๋ยวนี้แปลกของได้ตั้งค์ไม่เอาจะเด่นจะร้องแต่ไม่ได้ตั้งค์เอา มาเถอะป้ายินดี
สอนให้

(สุจินต์ ทับทิมรัตน์, สัมภาษณ์ 10 ธันวาคม 2558)

ภาพที่ 3 นางรำ รำตีบทตามเนื้อร้องและขับร้องไปพร้อมกัน
ที่มา: ผู้วิจัย, 10 ธันวาคม 2558

ข้อเสนอแนะ

การแสดงรำสวดเป็นการแสดงที่มีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นของคนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและเป็นมรดก
ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีรูปแบบการพัฒนามาจากการละเล่นในสมัยโบราณ ทำให้การแสดงชนิดนี้มีการสื
บทอดและทรงคุณค่าในรอบด้านแต่ปัจจุบันนี้หาผู้ที่จะมาสืบทอดการแสดงชนิดนี้ซึ่งหาได้ยากมากจึง
ขอเสนอแนะให้หน่วยงานราชการหรือองค์กรเอกชนเข้ามาร่วมกันฟื้นฟูและอนุรักษ์เผยแพร่การเรียนรู้ศาสตร์
และศิลป์ในการแสดงรำสวดให้อยู่คู่กับชาวอำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง และเป็นมรดกภูมิปัญญาทางด้าน
วัฒนธรรมพื้นบ้านของชาติไทยให้อยู่สืบไป

รายการอ้างอิง

จำคม พรประสิทธิ์. 2551. วัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. รายงานวิจัย. ทุนงบประมาณ
แผ่นดิน. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. 2554. วัฒนธรรม พัฒนาการ ทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และ
ภูมิปัญญา จังหวัดระยอง. กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กรมศิลปากร จัดพิมพ์เผยแพร่
เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542.

ชัย เรืองศิลป์. 2517. ประวัติศาสตร์ไทยสมัย 2352-2453 ตอนที่ 1 ด้านสังคม. กรุงเทพฯ: บ้านเรือนศิลป์.

ตรีศิลป์ บุญขจร. 2547. วรรณกรรมประเภทกลอนสวดภาคกลาง : การศึกษาเชิงวิเคราะห์. สถาบันไทย
ศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เทพ สุนทรสารทูล. 2536. กวฬพะรมาลย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระเนรารายณ์.

- นิสา เมลานนท์. 2541. *การละเล่นและการเล่นจำอวดพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ โอ เอส พริ้นติ้ง เฮ้าส์.
- ปรารณา มงคลวิช. 2547. *การเล่นรำสวดในจังหวัดตราด*. รายงานวิจัย. ทุนวิจัยสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.
- มนตรี ตราโมท. 2498. *การละเล่นไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ท่าพระจันทร์.
- สำนักงานจังหวัดระยอง. 2525. *ประวัติศาสตร์มหาดไทย*. ระยอง: โรงพิมพ์ธนาธิการพิมพ์.
- สุจินต์ ทับทิมรัตน์, สมาชิกคณะรำสวดครูสาคร ประจง จังหวัดระยอง. 2558. “สัมภาษณ์.” 10 ธันวาคม.
- อร่ามรัตน์ ดวงชนะ. 2537. *การศึกษาประเพณีสวดพระมาลัยของชาวอำเภอยะไฮยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.